se, turėtų būti saugomas kaip viena iš seniausių Lietuvos miestelių gatvių tinklo ir dangos įrengimo technologijų išlikusių verčių.

The field evaluations in the town of Maišiagala

In 2010, evaluations (58 test pits, 193 m^2) were conducted on Smėlio, Vilniaus, Dūkštų, Šv. Antano, Mokyklos, and Kiemelių Streets in Maišiagala (Vilnius District), which has been mentioned since 1365. Crushed stone paving with a rain gutter that was laid in the first half of the 20th century and is in good condition was found under the asphalt on Vilniaus Street. The test pits in the highest part of Vilniaus Street and on Šv. Antano Street contained a cultural layer with fragments of late 16th–19th-century household potsherds and the test pit opposite the churchyard had isolated human bones. On the basis of the evaluation, it has been proposed that the central part of the town of Maišiagla be protected as an archaeological heritage object (Fig. 1).

PANEVĖŽYS

Alfreda Petrulienė

Tyrinėjimai Panevėžyje

2010 m. Panevėžio miesto istorinėje dalyje (UK 31872) 2 vietose buvo atliekami žvalgomieji tyrinėjimai. Naujajame Panevėžyje tyrinėtos Birutės, Š. Mero ir A. Smetonos gatvės, senajame Panevėžyje – sklypas Senamiesčio g. 48.

Panevėžio miesto įkūrimas siejamas su pirmuoju rašytiniu jo paminėjimu 1503 m. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro dotacijos rašte Ramygalos klebonui. Jame nurodyta, jog didysis kunigaikštis sužinojęs iš vyskupo, kad dalis Ramygalos parapijos gyventojų dėl didelio atstumo negali jos pasiekti ir melstis eina į krūmais apaugusią vietą, vadinamą „Ostrow“, tarp Nevėžio upės iš vienos pusės ir Lėvens upės iš kitos pusės, o skersai tarp Vilkotupio ežero iš vienos ir Zurblio pievos iš kitos pusės. Jis Ramygalos bažnyčiai ir jos vadovams, esantiems šiuo metu ir būsimiems ateityje, nurodė, kad toje saloje įrengtų Dievo garbei naują koplyčią arba bažnyčią. Dovanotose žemėse su pievomis, miškais, vandenimis ir kitomis jų naudmenomis klebonas turėjo teisę įsteigti karčemą. Vieta, kurioje leista statyti „naują koplyčią arba bažnyčią“, jau buvo gyvenama ankstyvesniais amžiais.

1507 m. Panevėžyje, šalia kapelių, kuriuose, kaip skelbia raštas, matyt, buvo sena koplyčia, buvo pastatyta katalikų bažnyčia kaip Ramygalos bažnyčios filija. Bažnyčios pastatas buvo kuklus: nedidelis, vienerių durų ir 6 langų su bokšteliu, kuriame buvo 3 nedideli varpai. Viduje buvo 3 altoriai, o bažnyčios stogas dengtas lentomis. Netoli bažnyčios ir upės pastatyta klebonija ir ūkiniai pastatai. Bažnytinėje valdoje, dešinėje Nevėžio pusėje, šalia bažnyčios, klebonijos ir jau buvusių kapinių, kelių sankryžoje į Vabalninką, Plukius ir Venslaviškius Ramygalos klebonas buvo įkūręs karčemą, veikė turgus. Pažymėtina, kad 1509 m. Panevėžio bažnyčią vizitavęs dekanas pastebėjo nedidelį bažnyčios lankomumą bei dažną triukšmavimą ir muštynes karčemoje bei turguje. Dėl to liepta aptverti šventorių ir kapines. Kad tai padaryta, matyti iš 1522 m. vizitatoriaus užrašų.

Panevėžys augo labai lėtai. Miestas labiau plėtėsi kairėje upės pusėje, prie svarbesnių ke-

lių į Ramygalą, Upytę. Amžių tėkmėje susiformavo du savarankiški, atskirti miško ir upės, vienodo radialinio plano urbanistiniai kompleksai – senojo Panevėžio miestelis ir naujasis Panevėžio miestas. Senajame Panevėžyje į nedidelę aikštę suėjo 3 gatvės, tik palei vieną jų, nusidriekusią Nevėžio dešiniąja pakrante, buvo išsidėsčiusios beveik visos sodybos. Ši gatvė XVII a. buvo vadinama Didžiąja, o nuo centrinės aikštės dalijama į 2 dalis ir užsibaigė keliais, vedančiais į Plukius ir Venslaviškį (dabar Venslaviškio gatvė). Trečioji gatvė Vabalninko link neturėjo pavadinimo ir paprastai vadinta „gatve iš turgaus“. Ilgainiui šiai gatvei atiteko Senamiesčio gatvės pavadinimas, išlikęs iki šių dienų.

Naujame Panevėžyje ilgiausia buvo Ramygalos gatvė, kuri Š dalyje šakojosi į 2 dalis. Tarp jų ilgainiui susidarė trikampė aikštė, tapusi kompoziciniu miesto centru. Jau 1554–1556 m. Panevėžio naujamiestyje buvo Turgaus aikštė, aplink kurią išsidėstė 27 sodybiniai sklypai ir daržai. Pagal 1809 m. inventorių, kuriame aprašyta Turgaus aikštė ir aplink ją esantys sklypai, matyti, kad į V nuo Ramygalos–Šeduvos gatvių buvo 4 gatvės: Krekenavos (dabar A. Smetonos), Išgenos (Š. Mero), kuri atsišakojo nuo Krekenavos gatvės (joje buvo 21 sklypas). Skersgatvio (Birutės) gatvėje aprašyti 3 sklypai. Birutės gatvė, tuomet vadinta Skersgatviu, XX a. pradžioje pavadinta Boguševičiaus skersgatviu. Gatvių pavadinimai buvo nuolat keičiami. Dabartinė A. Smetonos gatvė pradžioje įvardyta Krekenavos vardu, carinės Rusijos valdymo laikotarpiu vadinta Marijos, Soboro (Bažnyčios) pavadinimais, XX a. – Prezidento, tarybiniu laikotarpiu – A. Domaševičiaus, po Nepriklausomybės atkūrimo – A. Smetonos vardu. 1933 m. dabartinė Perkūno gatvė pavadinta Š. Mero vardu, o dabartinė Š. Mero gatvė 1941 m. įvardyta S. Mačiulio pavadinimu, kuriai 1944 m. suteiktas K. Štaro pavadinimas. 1989 m. ši gatvė pervadinta Š. Mero vardu.

Iki 1820 m. Panevėžio miesto gatvės buvo negrįstos. Dėl miesto aplinkos tvarkymo buvo išleistas apskrities valdybos įsakas, pagal kurį atvykstantys į turgų valstiečiai privalėjo atvežti po keletą akmenų arba mokėti grindinio mokestį. Gatvės pradėtos grįsti 1826 m. 1839 m. jau buvo išgrįsta Turgaus aikštė ir 10 aplinkinių gatvių. Intensyviausiai miesto gatvės tvarkytos XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje. 1906 m. Panevėžyje iš 30 gatvių jau buvo grįstos 24. Ne visur šis darbas atliktas kokybiškai, skųstasi, kad blogai išgrįsta Marijos (A. Smetonos) gatvė. 1904 m. Panevėžio savivaldybė įpareigojo sklypų savininkus per 3 metus prie gatvių įrengti šaligatvius, juos prižiūrėti ir apsodinti medžiais. Šiose gatvėse akmeninis grindinys asfalto danga užklotas XX a. 8 dešimtmetyje, o prijungti prie bendro miesto vandentiekio ir nuotekų šalinimo tinklo likusius individualių namų gyventojus susiruošta tik 2010 m.

Birutės, Š. Mero ir A. Smetonos gatvėse numatomų įrengti vandentiekio skirstomųjų tinklų ir nuotekų rinktuvų vietose nuėmus asfalto dangą, iškastos 6 bendro 34 m^2 ploto perkasos. Š. Mero gatvėje būsimų paskirstymo šulinių 2 vietose 5 m^2 plote ir Birutės gatvėje 50 m atkarpoje 3 m pločio ruože nuėmus asfalto dangą, po ja aptikti išlikę nesuardyti akmeniniai grindiniai. Spaudžiant vietos gyventojams, darbų užsakovas UAB „Aukštaitijos vandenys“ peržiūrėjo projektą ir šiose vietose vamzdynus nuteisė prastūmimo būdu, taip šiuos grindinius išsaugodama.

Birutės gatvėje vandentiekio skirstomųjų šulinių vietose išardžius akmeninį grindinį,

ištirtos 3 perkasos. Perkasose 1 ir 2 ryškesnis kultūrinis sluoksnis nesusiformavęs, ***perkasoje 3*** jis buvo iki 70 cm storio. Šioje perkasoje nuėmus 7–10 cm storio asfalto dangą ir akmeninį grindinį, 25–30 cm gylyje atidengtas permaišyto smėlio sluoksnis, kuris užpiltas paruošiant pagrindą grindinio klojiniui. Po šiuo sluoksniu jau 35–40 cm gylyje ir dar giliau atsidengė tamsesnis gruntas su gausiomis buitinių atliekų: gyvulių kaulų, sudaužytų plytų, keliomis neornamentuotų krosnies koklių nuolaužomis, stiklinių, molinių butelių, lėkščių ir kitokių indų šukėmis, kitokių sunykusių ir išmestų į šiukšlyną daiktų liekanomis. Intensyviausias ir tirščiausiai tokiomis atliekomis primaišytas gruntas buvo 40–55 cm gylyje, kur rastas geležinis peilis mediniu kotu, kelios XIX a. pabaigoje naudotos pakabinamos geležinės spynos, durų rankenos, geležinės vinys, kareiviškų batų pakaustai, juodos keramikos šukytės, keraminės pypkės nuolauža ir kitokie sunykusių neaiškios paskirties dirbinių likučiai. Panašu, kad šie radiniai kartu su kitomis buitinėmis atliekomis, tokiomis kaip medžio anglys, pelenai, maisto atliekos kartu su naminių gyvulių kaulais, sąšlavomis buvo išmesti į dar negrįstą šlapią gatvę. Šioje vietoje nebūta specialaus šiukšlyno ar atmatų duobės, bet gyvenamųjų namų aplinkoje bendroje gatvėje tokios šiukšlės kaupdavosi palengva. Pažymėtina, kad iškastos fajansinių, molinių, stiklinių indų šukės smulkios, tarsi sutryptos, paskleistos grunte kartu su tamsios žemės, molio, smėlio, plytgalių priemaišomis. Perkasa kasta iki 80 cm gylio, kuriame pasiektas smėlėtas gruntas – įžemis. Šioje perkasoje kultūrinis sluoksnis po asfalto danga siekė iki 70 cm. Birutės gatvės viduryje 50 m atkarpoje senasis akmeninis grindinys po rekonstrukcijos darbų paliktas be asfalto dangos.

Š. Mero gatvės vietose, kur numatoma įrengti vandentiekio skirstomuosius šulinius, žvalgomųjų tyrimų metu nuėmus asfalto dangą ir išardžius akmeninį grindinį, ištirtos 2 perkasos. Perkasoje 4 kultūrinio sluoksnio storis siekė 60 cm, perkasoje 5 – iki 50 cm. Perkasoje 4 35 cm gylyje rasta carinėje Rusijoje kaldinta Aleksandro III valdymo laikotarpio varinė moneta – 1887 m. 5 kapeikos.

A. Smetonos gatvės atkarpoje tarp Birutės ir Š. Mero gatvių ištirta viena perkasa. Nuėmus 7–10 cm storio asfalto dangą ir nuardžius 12–15 cm storio akmeninį grindinį, po juo atkastas storas iki 15 cm užpilto smėlio sluoksnis, po kuriuo atidengtas permaišytas tamsus sluoksnis su sutrupėjusių molinių indų šukių, pelenų, perdegusių medžio anglių likučiais. Tai į gatvės vidurį supiltos buitinės šiukšlės su plytgaliukų, akmenukų priemaiša. Į gruntą čia buvo įsimaišę keletas gyvulių kaulų nuolaužų, geležinių vinių. Panašu, kad šie radiniai kartu su kitomis buitinėmis atliekomis kaip ir anksčiau tirtose perkasose į gatvę pateko pavieniui, kartu su buitinėmis atliekomis, dar iki to laiko, kai gatvė buvo išgrįsta lauko akmenimis XIX a. pabaigoje. 38–45 cm gylyje šioje perkasoje aptiktas nedidelių 5–7 cm skersmens akmenukų grindinys, dengęs senąją gatvę. Šis grindinėlis per 1 m nutolęs nuo dabartinės gatvės R šaligatvio, nes dabartinė gatvė 2 m platesnė nei senoji Krekenavos gatvė (senasis A. Smetonos gatvės pavadinimas). Šį akmenukų klojinį nėra labai tikslu įvardinti grindiniu, nes jis plonas, tik iki 7–8 cm. Tokiu būdu senąsias Panevėžio gatves, matyt, lopė patys vietiniai gyventojai, kad jas lengviau būtų įveikti pažliugus ir mažiau dulkėtų vasaros laiku. Senosios Krekenavos gatvės plotis buvo 3,5 m, kultūrinis sluoksnis joje siekė iki 50 cm.

Senamiesčio g. 48 sklypas yra Nevėžio upės dešiniajame šlaite, upės apsaugos zonoje. Čia padalinus sklypą suformuoti 3 mažesni sklypai. Elektros kabelių trasą planuojama tiesti per sklypo Senamiesčio g. 48b, kuris yra arčiausiai gatvės, teritoriją. Jame sklypo Š ir centrinėje dalyse ištirta 2x5 m dydžio perkasa ir bendro 13 m^2 ploto šurfas. Tyrinėtose vietose kultūrinis sluoksnis buvo perkastas ir sumaišytas, ir tik nedideliame plotelyje 60–70 cm gylyje pasiektas įžemis.

The field evaluations in Panevėžys

In 2010, evaluations were conducted in two places in the historic part of Panevėžys: in the vicinity of Birutės, Š. Mero, and A. Smetonos Streets in New Panevėžys (34 m^2) and at Senamiesčio St. 48 in Old Panevėžys. A cultural layer up to 70 cm thick with various late 19th-century artefacts, both ferrous: a wooden knife handle, several padlocks, door handles, nails, and military hobnails and non-ferrous: blackware sherds, fragments of ceramic tobacco pipes, and Imperial Russian 1887 5 kopeck coins were discovered on Birutės, Š. Mero, and A. Smetonos Streets. These finds had been thrown into the street as household rubbish together with the charcoal and ashes from hearths, food waste, and domestic animal bones. The streets were paved with stones and began to be kept clean in the late 19th – early 20th century.

A total of 13 m^2 was excavated on the plot at Senamiesčio St. 48b and a cultural layer that was up to 70 cm thick and had been disturbed through digging was discovered.

PRIEKULĖ

Rasa Banytė-Rowell

Tyrinėjimai Priekulės miesto istorinėje dalyje

2010 m. buvo vykdomi žvalgomieji tyrinėjimai Priekulės miesto istorinėje dalyje (UK 33624) (Klaipėdos r.), AB „Klaipėdos vanduo“ užsakymu suprojektuotų vandentiekio ir buitinių nuotekų trasų vietose. 2010 m. gegužės mėnesį tyrimai vykdyti prie pastatų Turgaus g. 8, 9 ir Klaipėdos g. 10, 12, 13, 43, 45. 2010 m. rugpjūčio mėnesį buvo tyrinėta suprojektuotų vandentiekio ir buitinių nuotekų trasų vietose prie Turgaus g. 13 ir Žalgirio g. 5, 18 pastatų. 2010 m. spalio–lapkričio mėnesiais žvalgomieji tyrimai atlikti prie Žalgirio g. 14, Turgaus g. 1, 3, 4, 6, 8, Klaipėdos g. 1, 3, Pamarių g. 2, 3, 3b, 4, 6 pastatų, žvalgytos trasos prie Turgaus g. 6, 8 ir Pamarių g. 2 ,4 pastatų. Iš viso 2010 m. Priekulėje ištirti 54 šurfai, kurie sudaro bendrą 69,75 m^2 plotą. Dauguma šurfų buvo 1,5x1,5 m dydžio.

1995 m. architektų Marijos ir Martyno Purvinų užsakymu šio straipsnio autorė tyrė Priekulės miesto centrinėje dalyje, areale aplink Turgaus ir Pamarių gatvių sankryžą (ataskaita *LIIR*, f. 1, b. 2504). Architektų Purvinų tyrinėjimų duomenimis, ši Priekulės vieta turėtų būti seniausia. 1995 m. buvo ištirta 13 šurfų. Ankstyvesnįjį miesto raidos etapą liudijančių nepermaišytų sluoksnių nerasta, tačiau šurfuose 8–10, tirtuose dabartiniame Priekulės miesto jubiliejaus paminklo skvere, jo Š pakraštyje tarp XIX–XX a. keramikos šukių pasitaikė ir XVIII a. datuojamų keramikos fragmentų, kaolininės pypkės dalis. 1998 m.